

ЈЕДНОДИМЕНЗИОНАЛНОСТ ВРЕМЕНА КАО ФАКТОР ГРАМАТИКАЛИЗАЦИЈЕ ПРИЈЕДЛОГА У ПРЕДМОДЕРНОМ КИНЕСКОМ ЈЕЗИКУ

Сажетак: Овај рад настао је на основу докторске тезе аутора са темом „Грамматикализација приједлога кинеског језика од династија Минг и Ћинг надаље“. У раду се говори о једнодимензионалности времена у кинеској реченици, као фактору који је утицао на процес грамматикализације приједлога у предмодерном кинеском језику периода династија Минг и Ћинг, као и у модерном кинеском језику.

Кључне ријечи: једнодимензионалност времена у кинеској реченици, предмодерни кинески, модерни кинески, грамматикализација приједлога

1. Увод

Кинески језик је током своје дуге историје претрпио многе промјене. Оне су се дешавале по одређеним механизмима и имале одређене узроке. Кинески језик се, у својој историји и развоју, може подијелити на четири главна периода: класични кинески старијег, средњег и новијег периода (тзв. предмодерни период), те модерни кинески. Ванг (1958.)¹ даје сљедећу периодизацију ова четири периода:

1. класични кинески старијег периода, до 3. в. п. н. е.
2. класични кинески средњег периода, од 3. в. п. н. е. до 12. в. н. е.
3. класични кинески новијег периода, односно предмодерни кинески, од 12. до 19.в.
4. модерни кинески језик, од Покрета 4. маја 1919. надаље

У кинеској историјској лингвистици предмодерни кинески се посебно изучава као важан период, који директно претходи модерном кинеском језику, и у којем су формиране многе карактеристике модерног кинеског језика. То је случај и са приједлозима, чије су се многе особине као врсте ријечи формирале баш у предмодерном кинеском.

¹ 王力. 1989. 汉语语法史. 北京: 商务印书馆.

Предмодерни кинески језик представља веома важан период у историји кинеског језика, а период династија Минг (1368–1644) и Ћинг (1644–1911) представљају завршни период предмодерног кинеског и директно претходе модерном кинеском. Тако је много приједлога, као и карактеристика приједлога, као врсте ријечи у модерном кинеском језику, настало у периоду предмодерног кинеског језика, односно баш током династија Минг и Ћинг.

Поменути периоди посебно су занимљиви, јер представљају прелаз између предмодерног и модерног кинеског. Тада се формирају, нестају или се мијењају многе језичке особине у кинеском, карактеристичне и за модерни кинески, па је за њихово разумијевање неопходно познавање језика овог периода, као и разјашњавање промјена које су се у језику десиле. Такође је важно установити правила карактеристична за те промјене, као и узрока који су довели до њиховог настанка. Пошто се у кинеској историјској лингвистици период предмодерног и модерног кинеског језика традиционално строго одвајају, важно је напоменути да тек ако се језик периода династија Минг и Ћинг, заједно са модерним кинеским, сажму у једну цјелину и посматрају као један период у историји кинеског језика, могуће је појаснити и анализирати поменуте проблеме.

1.1. О важности приједлога као врсте ријечи у кинеском језику

Приједлози су у кинеском, као аналитичком језику, важне функционалне, односно, граматичке ријечи, који одређују везе, као и њихову природу, међу појмовима у реченици. Њихова се историја и развој кроз разне периоде кинеског језика доста изучава, кроз семантичку, синтаксичку и прагматичку функцију коју они имају у кинеском језику. Стога је један од важних проблема којима се кинеска историјска лингвистика бави, да објасни узроке и механизме тих промјена. О важности приједлога у кинеском језику, Ма Беи Ћиа (2002.)² каже: „Језик, као средство мишљења и комуникације, мора бити у могућности да, одговарајућом врстом ријечи, изрази објективну везу међу појмовима у датој реченици, а приједлози у кинеском језику управо имају ту функцију“.

Као такви, приједлози у кинеском језику имају веома важну улогу, што се може видјети кроз проучавање и анализу приједлога у различитим периодима историје кинеског језика. Њихово изучавање одувјек је у лингвистици имало своје важно мјесто. Анализа значења приједлога, њихово поријекло, развој, промјене значења, функција у реченици, као и подјела приједлога само су неки од проблема који су се у кинеској лингвистици изучавали, било да се радило о класичном, или модерном кинеском језику.

1.2. Кинеска историјска лингвистика и истраживања о приједлозима

Када говоримо о кинеској историјској лингвистици, може се примјетити да се она традиционално бавила настанком, поријеклом и развојем појединих

² 马加. 2002. 近代汉语介词. 北京: 中华书局. 第1页.

ријечи, а мање систематским анализама врста ријечи или језичких феномена у кинеском језику, па је тако студија о настанку и развоју појединих приједлога много, док о приједлозима као врсти ријечи и њиховим особинама, граматикализацији приједлога, њеним механизмима и узроцима не постоји довољно објављених радова. Тако традиционални рјечници и граматике, као што су „Ерја“, „Гуангја“, као и књига о значењу, поријеклу и изговору кинеских карактера „Шуо Вен Ђие 3“ представљају поједине приједлоге, њихова значења, те како су се она мијењала у различитим периодима историје кинеског језика. Традиционално су приједлози класификовани само као „неправе ријечи“, заједно са свим осталим неправим ријечима, без јасног издвајања приједлога као врсте ријечи. Тек је Ма Ђиен Џонг (1898)³ увео термин приједлози, и дефинисао их као „врсту ријечи која повезује праве ријечи у реченици“. Такође, он даје прву детаљну анализу појединих приједлога у класичном кинеском језику, њихових значења, употребе у реченици, са многобројним примјерима из језичких материјала. Његов рад наставили су каснији лингвистичари, међу њима и Чен Ченг 3 (1922), Јанг Шу Да (1923)⁴ и остали, који осим што се међу првима баве приједлозима као самосталном врстом ријечи у модерном кинеском језику, по први пут утврђују и неке остале врсте ријечи и постављају темеље модерној кинеској граматици, каква се изучава и данас. Такође, у овом периоду настају студије о формирању, поријеклу и развоју приједлога и ту се издваја Ли Јин Си (1924)⁵ који поставља темеље граматике модерног кинеског језика и по први пут анализира приједлоге и њихову употребу у модерном кинеском језику. Приједлозима (али и другим врстама ријечи, често их дефинишући по први пут у модерном кинеском језику) се након њега баве и Јанг Шу Да (1923), Ли Шу Сјанг (1942–1944), Ванг Ли (1954), Џао Јуен Рен (1968)⁶ и многи други.

Ченг Сјанг Ђинг (1992)⁷ је први систематски обрадио приједлоге као врсту ријечи у предмодерном кинеском језику, фокусирајући се на период династија Сонг (960–1279), Јуен (1271–1368) и Минг (1368–1644), и даје њихову детаљну анализу са семантичког и синтаксичког аспекта. Он први пут анализира неке од проблема граматикализације приједлога, те даје начине и могућности анализе настанка и развоја приједлога.

Група аутора (1992) даје детаљну анализу граматикализације приједлога од глагола, у предмодерном кинеском, са становишта историјске лингвистике. Фенг Чун Тиен (2000) даје подјелу и анализу употребе приједлога предмодерног

³ 马建忠. 1983. 马氏文通. 北京: 商务印书馆, 第246页.

⁴ 陈承泽. 1922. 国语法草创. 北京: 商务印书馆.
杨树达. 1984. 高等国语法. 北京: 商务印书馆.

⁵ 黎锦熙. 1992. 新著国语法. 北京: 商务印书馆.

⁶ 杨树达. 1984. 高等国语法. 北京: 商务印书馆.
吕叔湘. 1983. 中国语法要略. 北京: 商务印书馆.
王力. 1989. 汉语语法史. 北京: 商务印书馆.

Chao, Yuen Ren. 1968. *A grammar of spoken Chinese*. Berkeley: University of California Press.

⁷ 程湘清. 1992. 宋元明汉语研究. 济南: 山东教育出版社.

кинеског језика. Ву Фу Сјанг (2006)⁸ представља низ конкретних ријечи и тако објашњава језичке промјене, као и граматикализацију правих у неправне ријечи. Ту је и, међу споменутиим студијама за наш рад најбитнија, већ споменута, Ма Беи Ђиа која је представила употребу приједлога у предмодерном кинеском језику, те објаснила настанак, развој и промјену преко 100 приједлога у кинеском језику, бавећи се, притом, и семантичком анализом употребе приједлога у различитим периодима историје кинеског језика. Доста аутора је дало детаљне анализе приједлога и њихове употребе у појединим дјелима, као представницима одређеног историјског периода у историји језика, као што је то случај са дјелима која својим језиком престављају говорни језик типичан за одређени период, у нашем случају предмодерни кинески. Таква истраживања и анализе нам помажу да дубље и боље разумијемо употребу приједлога у одређеном периоду, али исто тако представљају неопходну основу за даље анализе промјена, односно граматикализације приједлога, као и њихових механизма и узрока. Лиу Џ, Јианг Лан Шенг, Баи Веи Гуо (1992) дају детаљну анализу поријекла и развоја неправних ријечи у предмодерном кинеском језику, међу њима и неких приједлога, за које утврђују да настају од глагола, што се касније потврђује као тачно за готово све приједлоге. Гуо Тие Лианг (1997, 1998, 1999) утврђује настанак, поријекло и развој низа приједлога. Чен Ченг Лаи (2002)⁹ први пут износи промјену позиције глагола у фрази или реченици као фактору промјене и граматикализације глагола у приједлоге, те издваја правила граматикализације приједлога. Многи лингвистичари, попут Ма Беи Ђиа (2002), Тиен Чун Лаи (2007) и Леи Донг Пинг (2006)¹⁰, бавећи се проблемом разлике и категоризације глагола и приједлога као врста ријечи, дају одговоре на питања о поријеклу и развоју приједлога. Такође, многи по први пута систематизују и дају детаљне анализе досадашњих истраживања о појединим приједлозима. Ту се издвајају Шао Ји (2004), Ву Ђин Хуа (2005), Су Чао Хонг и Ху Ши Вен (2007), те Ли Де Пенг (2008)¹¹ итд. Тако настају основе које почињу, и треба да наставе да служе као подлога за наставак анализа и систематизација употребе, поријекла и развоја приједлога у разним периодима историје кинеског језика, те кроз дијахронијску анализу, представе и анализирају узроке и механизме ових промјена, те њихова могућа правила и законитости.

⁸ 刘坚, 江蓝生, 白维国等. 1992. 近代汉语虚词研究. 北京: 语文出版社.

冯春田. 2000. 近代汉语语法研究. 济南: 山东教育出版社.

吴福祥. 2006. 语法化与汉语历史语法研究. 合肥: 安徽教育出版社.

⁹ 陈昌来. 2002. 介词与介引功能. 第1版. 合肥: 安徽教育出版社.

¹⁰ 马贝加. 2002. 近代汉语介词. 北京: 中华书局.

田春来. 2007. 也谈处所介词“著”的来源. 浙江师范大学学报. 年第4期.

雷冬平. 2008. 近代汉语常用双音虚词演变研究及认知分析. 北京: 中国社会科学出版社.

¹¹ 邵宜. 2004. 近代汉语介词“望”的形成及与“往”之比较. 暨南大学学报. 第5期.

吴金花. 2005. 处所介词“到”的产生. 福建师范大学学报. 第4期.

吴金花. 2006. 汉语介词词化动因考察. 福建师范大学学报. 第5期.

吴金花. 2005. 汉语动词介词化动因考察. 福建师范大学学报. 第5期.

徐朝红, 胡, 世文. 2007. 介词“寻”的产生和发展. 湘潭师范学院学报. 第3期.

李德鹏. 2008. 介词“关于”的形成. 邢台职业技术学院学报. 第6期.

Од радова о приједлозима у модерном кинеском језику, издваја се Ђин Чанг Ђи (1996), који даје прву самосталну анализу приједлога и њихове употребе у кинеском језику; Ли Шу Сјанг (1999) са различитих аспеката анализира предлошке фразе, те њихову структуру и подјелу, а Чен Ченг Лаи (2002) даје нову дефиницију приједлога као врсте ријечи која повезује предикат са осталим ријечима у реченици, те одређује природу те везе. Он, такође, условљава подјелу приједлога њиховом анализом са три аспекта: семантике, синтаксе и прагматике. Џанг Ванг Си (2006) се, такође, бави питањем поријекла и развоја приједлога. Лиу Дан Ђинг (2003)¹² први представља лингвистику у Кини, примјењујући њене концепте на кинески језик.

Нова сазнања потпуно су измијенила истраживања о приједлозима и предлошким фразама, указујући на важност времена, цјеловитости информације, њене логичке структуре и повезаности дијелова информације у цјелину, те утицај ових фактора на положај приједлога у реченици. Овим се објашњава промјена која се може приметијети у периоду Ђин династије (220–206. г. п. н. е.), када говоримо о реду ријечи у реченици, и положају приједлога у односу на глагол (у најстаријем периоду класичног кинеског приједлози су у реченици могли да се нађу и иза глагола, што касније није био случај). Џанг Ванг Си (2006)¹³ износи нову теорију према којој је процес настајања приједлога од глагола бесконачан. Може се приметијети да је питање поријекла, настанка, развоја, промјена, граматикализације приједлога доста присутно у кинеској историјској лингвистици. Овим питањима, као и проблемима дефиниције, карактеристика и функција приједлога, те дефинисањем критеријума за разликовање приједлога од глагола (од којих је велика већина приједлога настала у кинеском језику), данас се баве многи кинески лингвистичари, док је анализа датих проблема са аспекта историјске лингвистике посебно интересантно. До сада сакупљена знања драгоцјена су у будућим анализама приједлога, посебно када се говори о граматикализацији приједлога, те узроцима, механизмима и правилима овог процеса.

Донедавно, сва су истраживања приједлога била синтаксичка и лингвистичари су се веома мало бавили семантиком приједлога. Тек је Ма Беи Ђиа (2002) анализирала приједлоге користећи „теорију о три равни“ (семантичка, синтаксичка и прагматичка), док је Чен Ченг Лаи (2002)¹⁴ користио теорију „семантичких падежа“, према којој се падеж ријечи може одредити на основу семантичке везе глагола са одређеним појмом у реченици на коју дата ријеч указује. Ова истраживања такође су била веома важна као теоријска основа наше анализе.

¹² 金昌吉. 1996. 汉语介词和介词短语. 北京: 南开大学出版社.

吕叔湘. 1999. 现代汉语八百词. 北京: 商务印书馆.

陈昌来. 2002. 介词与介引功能. 合肥: 安徽教育出版社.

刘丹青. 2003. 语序类型学与介词理论. 上海: 商务印书馆.

¹³ 张旺熹. 2006. 汉语句法的认知结构研究. 北京: 北京大学出版社

¹⁴ 马贝加. 2002. 介词与介引功能. 第1版. 合肥: 安徽教育出版社.

Такође, до сада објављеним студијама и радовима недостаје систематичност, и квалитетна анализа која би промјене приједлога објаснила на нивоу врсте ријечи и дала анализу и систематизацију граматикализације приједлога, као и њених механизма и узрока. На овај проблем указао је још Ванг Ли, а и многи каснији кинески лингвистичари. Разлог томе је што су ти механизми и узроци промјена тешко видљиви јер су приједлози, као врста ријечи, подложни честим и веома брзим промјенама. Исто тако, било је потребно прво урадити појединачне анализе, било приједлога или појединих периода у историји кинеског језика, да би се могло приступити анализи промјена на нивоу врсте ријечи, која притом укључује и поређење више периода у историји језика, као и анализу правила и законитости тих промјена. Због свега наведеног, идући би задатак кинеске историјске лингвистике био да се позабави овим проблемима: како су приједлози настали, како су се развијали, како и зашто им се мијењало значење, зашто су престали да се користе, као и да на систематичан начин да анализу датих проблема, тј. одреди механизме, законитости и правила датих процеса. Када говоримо о поменутих проблемима везаним за приједлоге у модерном кинеском, ту нам такође помаже предмодерни кинески, јер је то период када је настало много приједлога, као и особина приједлога као врсте ријечи, у облику у којем се користе у модерном кинеском.

Када говоримо о анализи приједлога везаној за одређен период, треба имати у виду да је вријеме у којем једно такво истраживање може бити спроведено, итекако утиче на обим једне такве анализе, а тиме и на њену свеобухватност. У идеалним условима, она би била потпуна, међутим, веома често, због објективних разлога, могуће је направити само пресјек, односно, анализу засновану на најчешћим примјерима који представљају основу и грађу оваквих истраживања. Тако је за анализу једне врсте ријечи везане за одређени период често потребно изабрати најфреквентније ријечи, са њиховим најчешћим значењима, те оним које су настале или престале да се користе у датом периоду, или су неке њихове карактеристике битне за представљање и анализу неког језичког феномена. Ђианг Шао Ју (2005) је рекао: „Када се говори о битним карактеристикама одређене врсте ријечи у одређеном периоду историје језика, важно је бирати ријечи које су честе по употреби, или веома ријетко. За предмодерни кинески карактеристично је да се многе фреквентне ријечи из тог периода настављају користити у модерном кинеском“.¹⁵ Овај критеријум слиједили смо и ми при бирању приједлога које ћемо обухватити анализом процеса граматикализације, као и фактора који су утицали на њу, међу којима се издваја фактор једнодимензионалност времена у кинеској реченици, који је био један од утицаја на процес граматикализације приједлога, и који се анализира у овом раду. Приједлози који су обухваћени том анализом, јесу они који су настали у периодима династија Минг и Ђинг, веома чести у језичким материјалима репрезентативним за језик ових периода. Ту су, такође, приједлози који су претр-

¹⁵ 蒋绍愚. 2005. 近代汉语研究概要. 北京: 北京大学出版社.

пјели неке веће или битније промјене. Осим језичких материјала карактеристичних и репрезентативних за дати период, постоје и анализе употребе приједлога у неким од датих материјала, са детаљним статистикама о фреквентности употребе датих приједлога. Само под условом постојања поменутих извора, било је могуће извршити анализу, поређење и систематизацију промјена које су се десиле са приједлозима, или настанка нових приједлога, као и њиховог нестанка, односно престајања употребе дате ријечи у предлошком значењу, те објаснити њихове механизме, правила, као и узроке. Приједлози који нису претрпјели неке веће промјене и наставили да се користе у старом облику, нису били обухваћени овом анализом.

2. Приједлози у предмодерном кинеском периода минг и Ћинг династија те модерном кинеском

Када поредимо приједлоге у предмодерном (за вријеме династија Минг и Ћинг) и модерном кинеском језику, могу се уочити одређене разлике: промјена у семантичкој функцији, настанак нових и престанак употребе неких приједлога. Поменуте разлике садрже сљедеће аспекте промјене:

1. семантичка функција се промијенила тако да јој се обим повећао: приједлог “赶“(значање: „до“) током династије Минг указује на тренутно дешавање глаголске радње, док за вријеме династије Ћинг указује и на завршетак глаголске радње; „依“(„по, према“) у периоду династије Минг указује на основу дешавања глаголске радње, да би до периода модерног кинеског имао проширено значење, тј. указивао и на угао посматрања;“打“(„од“) током Минга указује на полазну тачку (у простору) дешавања глаголске радње, те њен правац , тј. везана је уз просторно значење, да би до династије Ћинг указивао и на вријеме дешавања глаголске радње.

2. семантичка функција се промијенила тако да јој се обим смањило: „把“ у Мингу указује на мјесто, објекат и средство вршења или дешавања глаголске радње, да би за династије Ћинг указивао само на објекат глаголске радње, функција која се задржала и у модерном кинеском); приједлог „自“ у периоду династије Минг указује на мјесто – почетак, ток и правац глаголске радње у простору, као и на вријеме, да би до модерног кинеског указивала само на почетак и правац глаголске радње у простору, те вријеме.

3. настали су нови приједлози (углавном од глагола): приједлози „叫“ и „让“ (указују на објекат радње), „赶到“ („када“), „对于“ („према,о“), „自打“ („од“), као и приједлози са суфиксима „着“ (указује на радњу која траје) и „了“ (указује на завршену радњу): „朝着“ („према, ка“), „乘着“ („кроз“), „朝了“ („према“), „依了“ („на основу“)итд.

4. приједлози који потпуно престају да се користе, тј. дате ријечи су изгубиле функцију приједлога: „去“ (у предмодерном кинеском „оду, на, ка, према, до“, у модерном кинеском је то глагол са значењем „ићи“), „吃“ (у предмо-

дерном кинеском „од“, у модерном кинеском она је глагол са значењем „јести“, док јој се предлошка употреба губи), „共“ (у предмодерном кинеском „са, и“, у модерном кинеском је то глагол, са значењем „дијелити“ и придјев у значењу „заједнички“) итд.

Такође треба напоменути да од више подјела приједлога које у кинеској лингвистици постоје, а базирани су на значењу приједлога, односно њиховим семантичким функцијама, држали смо се дефиниције приједлога коју је дао Чен Ченг Лаи, а према којој приједлози „одређују везу и однос појмова у реченици са њеним глаголом, као и природу тих односа“¹⁶, и подјелом приједлога, која произилази из дате дефиниције. Тако смо приједлоге подијелили на шест врста, тј. на оне који указују на мјесто, вријеме, објекат, начин, узрок-разлог и обим.

3. Једнодимензионалност времена у кинеској реченици као фактор граматикализације приједлога

Када говоримо о разликама у семантичким функцијама у предмодерном (ограничавајући се на периоде династија Минг и Ћинг) и модерном кинеском језику, можемо издвојити сљедеће аспекте промјена: механизме промјена, њихове законитости и правила, као и факторе који су на њих утицали. Такав је и фактор једнодимензионалност времена у кинеској реченици, на коју је прво указао Ше Ју Џе (2001)¹⁷, а који је имао велик утицај у процесу граматикализације приједлога у кинеском језику.

Грамматикализација је, у кинеској лингвистици, релативно ново, али, веома интересно и све више популарно подручје интересовања и истраживања. Лие Хуи Ћуан (1987)¹⁸ је формулисао правило: „Грамматикализација ријечи треба да користи семантику да би објаснила своју основу, а синтаксу да би објаснила пут, и начин. Ријеч, на свом путу граматикализације од правих ка неправим ријечима, најчешће подлијеже одређеним правилима, као што је промјена функције ријечи у реченици“. Лиу Џ и група аутора (1995)¹⁹, као и многи други кинески лингвистичари се слажу да су семантика и синтакса објашњење за граматикализацију, формулишући то кроз три фактора граматикализације: промјена значења ријечи, функције ријечи у реченици, те контекста у којем се ријеч користи. Ш Ју Џ овоме додаје и једнодимензионалност времена као фактор граматикализације ријечи.

Од многих фактора који су утицали на процес граматикализације ријечи у кинеском језику, ми бисмо као оне важне, за граматикализацију и семантичке

¹⁶ 陈昌来. 2002. 介词与介引功能. 第1版. 合肥: 安徽教育出版社.

¹⁷ 石毓智、李讷. 2001. 汉语语法化的历程——形态句法发展的动因和机制. 北京大学出版社. 第379页.

¹⁸ 解惠全. 1987. 谈实词的虚化. 语言研究论丛. 第四辑. 南开大学出版社.

¹⁹ 刘贤. 1995. 等论秀发汉语词汇语法化的若干因素. 中国语文. 第3期.

промјене приједлога у периоду династија Минг и Ћинг, те модерном кинеском језику, издвојили сљедеће: семантички, синтаксички и когнитивни фактор граматикализације приједлога.

3.1. Семантички фактор граматикализације приједлога

Јанг Ђиан Гуо (1993.)²⁰ о семантичком фактору граматикализације промјене каже: „Гледано из перспективе историјске лингвистике, семантичка промјена увијек долази уз смањење, или повећање обима значења једне категорије ријечи“. Овај фактор обухвата апстракцију значења ријечи и тзв. ланчану промјену. Апстракција ријечи односи се на процес мијењања њеног значења из конкретног у апстрактно, чиме се обим њених значења проширује. Промјена у значењу једне ријечи може довести до синтаксичке промјене када говоримо о функцији ријечи у реченици. Синтаксичка промјена затим доводи до појаве нове врсте ријечи, нпр. од глагола „叫“ („звати, именовати“) на тај начин је настао приједлог „叫“ (указује на предмет радње или објекат у реченици). Други процес карактеристичан за промјену приједлога и њиховог значења, јесте ланчана промјена, о којој Су Ђиа Лу (1987) каже: „Проширење значења једне ријечи увијек са собом доноси повећање обима употребе ријечи, што утиче да се обим сличних, или са датом ријечи на одређен начин повезаних, ријечи, такође повећава, али, исто тако, да се ријечи које са датом у одређеним, устаљеним конструкцијама у реченици често долазе заједно, односно након дате ријечи, такође мијењају, тј. да им се обим употребе повећава, а значење проширује“.²¹ Код приједлога, као једне категорије ријечи ова промјена је међусобно условљена, као што је то случај са приједлогом „依“ (са значењем „на основу“) који је настао ланчаном промјеном, под утицајем настанка једног другог приједлога, односно, „凭“ (исто значење као „依“).

3.2. Синтаксички фактор граматикализације приједлога

Овај фактор односи се на промјену функције ријечи у реченици и реда ријечи у реченици. Промјена реда ријечи у реченици, односно функције једне ријечи у конструкцији главни су предуслови промјене приједлога и граматикализације глагола у приједлоге. По ријечима Јие Хуи Ђуана, „велики број неправих ријечи, у кинеском је језику настао од правих ријечи, највећи број од глагола и придјева“²² када би се њихова функција, из примарне (предикат), мијењала у секундарну, односно, допунску функцију (као што је атрибутивна, прилошка одредба или допуна у реченици). Другим ријечима, граматикализација праве ријечи у неправу условљена је тиме да та ријеч има одређену функцију у реченици, нпр. прилошке одредбе или допуне, и тек тада се испуњавају услови да

20 杨建国. 1993. 近代汉语引论. 合肥: 黄山书社.

21 许嘉璐. 1987. 论同步引申. 中国语文. 第1期.

22 解惠全. 1987. 谈实词的虚化. 语言研究论丛. 第四辑. 南开大学出版社.

се она граматикализује у неправу ријеч. Ако би дата ријеч у реченици вршила функцију нпр. предиката, највјероватније не би подлегла процесу граматикализације. Када одређен глагол постаје по својој важности секундаран, а примарно значење у реченици преузима неки други глагол, остварује се услов да се тај секундарни глагол може граматикализовати. Примјер за то је глагол „待“ који би у комбинацији са другим глаголом у реченици, када би овај по свом значењу и важности у реченици преузео примарну улогу, постајао секундаран, мијењао функцију из предиката у прилошку одредбу и напослетку се граматикализовао у приједлог који указује на вријеме.

Када говоримо о реду ријечи у реченици, у кинеским реченицама субјекат је одувијек претходио глаголу, а објекат је долазио након глагола; тако је у класичном и у модерном кинеском језику. Међутим, када говоримо у приједлозима, од кинеског језика најстаријег периода, међу изворима прије и након династије Ћин, можемо уочити једну велику промјену, а то је да су у првом периоду приједлози у реченици долазили након глагола, а затим се то промијенило – они почињу да претходе глаголима. Када је велики број приједлога и предлошких конструкција прешао испред глагола, то би утицало да друге ријечи које се нађу испред глагола мијењају функцију из предиката у нпр. прилошку одредбу. Ако би оне и саме биле глаголи, стекла би се могућност да се и они граматикализују у приједлоге. Примјер за то је приједлог „把“ који је настао од глагола „把“ са значењем „понијети, узети“, који би се често нашао испред других глагола, а иза предлошке конструкције, па би се остварио услов да се он граматикализује у приједлог који указује на објекат глаголе радње. Ова промјена имала је велики утицај на развој приједлога у кинеском језику.

3.3. Когнитивни фактор граматикализације приједлога

Овај фактор односи се на метафорички механизам. Ху Џуанг (2004)²³ је примијетио да са становишта когнитивне лингвистике, људска перцепција слиједи процес „од простора ка времену“, и „од материјалног ка апстрактном“: „Метафорички механизам услов је промјене језика“. Граматикализација као процес уско је повезана са метафоричким механизмом. Примјери за то су приједлози „靠“ (значење: „на основу“) који означава основу, и приједлог „打“ (значење: „од“) са временским значењем. За настанак ових приједлога пресудан је фактор метафоричког механизма.

3.4. Фактор „једнодимензионалности времена“ у кинеској реченици

Као што можемо видјети, у предмодерном кинеском настаје читав низ приједлога са суфиксима „着“ и „了“: „朝着“ (значење: „ка, према“), „乘着“ (значење: „по“), „朝了“ (значење: „према, ка“), „依了“ (значење: „по, на основу“) итд. Међу многим разлозима ланчаног настанка низа оваквих приједлога,

²³ 胡壮麟. 2004. 认知隐喻学. 北京大学出版社. 第5页.

је и једнодимензионалност времена у кинеској реченици, за коју Ш Ју Џ (2001) каже: „Протицање времена може се перципирати и мјерити само кроз покрет, кретање и промјену. Оно од прошлости, преко садашњости, до будућности 'тече' у једној димензији, и при процјени, рачунању времена, ако се истовремено деси више промјена, и кретања, треба међу њима изабрати једно, да би се извршила процјена протеклог времена. Ово правило се, у језику, може видјети на сљедећи начин: ако реченица садржи више глагола који се дешавају у истом времену, само један може, у реченици, носити морфосинтаксичке ознаке датог временског периода или тренутка“.²⁴ Према томе, само глагол који носи морфосинтаксичке ознаку времена у којем се глаголска радња дешава, може служити као тзв. примарни глагол, док сви остали глаголи могу служити само као тзв. секундарни глаголи у реченици. На тај начин, остварују се услови да би се приједлози могли граматикализовати. Ово је, такође, један од узрока настанка приједлога са суфиксима „ц“ и „л“, баш у Минг и Ћинг периоду. Приједлози су, веома, често, настали од секундарних глагола, оних који су престали морфосинтаксичким одликама, да указују на вријеме дешавања глаголске радње, и постепено се мијењали у приједлоге, који не могу да врше ту функцију, и не могу да иза себе носе аспектуалне рјечце (као што могу глаголи у кинеском језику), па оне постепено постају суфикси. Примјер за то је приједлог „цао ц“ („према“):

1. 过迁挣脱不开, 心中忿怒, 提起拳头, 照着小四心窝里便打。(《醒世恒言》第十七卷, 222. стр.)²⁵
2. Превод: Није могао да се ослободи, и љутито је подигао песницу, ударивши свом снагом.
3. 在井旁掇起一块大石头来, 照着井中叫声: “下去!” (《二刻拍案惊奇》第二十五卷, 297. стр.)

Превод: Узео је један камен поред бунара, и повикао (у бунар): Силази!

У примјерима 1. и 2. „照着“ са тзв. примарним глаголом иза њега („打“ у првој и „叫“, у другој реченици) има посебну везу истовремености, те се тако може рећи „照着井中叫声“ и „照井中叫着声“, али, не и „照着井中叫着着“, јер само један глагол може бити примаран, и као такав иза себе носити аспектуалну рјечцу „着“. Наиме, само примарни глагол означава вријеме дешавања глаголске радње, у датим примјерима, „打“ и „叫“. На тај начин постаје могуће да се „照着“ као секундарни глагол постепено граматикализује и преузима функцију приједлога.

На који начин приједлози са „了“ одговарају теорији о једнодимензионалности времена у кинеској реченици? „了“ као аспектуална рјечца указује на завршену радњу, па је глагол са аспектуалном рјечцом „了“ могао ући у реченице са примарним глаголима који указују на вријеме дешавања глаголске радње, јер

²⁴ 石毓智. 2001. 语法的形式和理据. 南昌: 江西教育出版社.

²⁵ Истачкано подебљање указује на глагол граматикализован у приједлог; подебљан и подвучен је тзв. примарни глагол у реченици, који указује на временску димензију глаголске радње.

би се радња на коју указује приједлог са „了“ завршила прије глаголске радње на коју би указивао сам примарни глагол. Значи, говоримо о глаголским радњама, гдје једна претходи другој, односно, онај глагол са аспектуалном рјечцом претходи, временски, глаголу иза њега. На тај начин, глагол са аспектуалном рјечцом „了“ постаје секундаран глагол, и стварају се услови за његову граматикализацију. Примјери:

1. 那炳文在旁边回了四拜，即下堂朝了元帅及诸将军拜谢了，依旧上堂，换着一身缟素便服，朝着父亲神像，拜了又哭，哭了又拜。（《英烈传》第五十七回,217.стр.)

Превод: Тај Бинг Вен се, стајавши са стране, поклонио четири пута, и при изласку из хале, захвалио се команданту и генералу, и као и увијек, на уласку у халу, пресвукао се у бијелу одјећу за јутарњу жалост, и поклонивши се статуи оца, клањао се и плакао, плакао и клањао се.

2. 见了狄希陈在那里溺尿，那闺女朝了庭内说道：“娘，你来看！不知谁家的学生朝了我溺尿！”（《醒世姻缘传》第三十七回，479.стр.)

Превод: Видјевши Ди Си Чена како мокри на том мјесту, та жена је, окренувши се ка дворишту, рекла: „Дјевојко, дођи ово да видиш! Чији ли су ово ученици када овако преда мном врше нужду!“

У примјерима се може видјети да код ова два глагола један претходи, а други слиједи, временски, другом, па се тако у примјеру 1. Бинг Вен прво окреће ка команданту и генералу, а затим им се клања. Такође, један глагол преузима улогу тзв. примарног глагола, чиме се остварује могућност да се онај секундарни, граматикализује.

3. Закључак

Узроци промјена у историји и развоју језика, веома су разнолики и многобројни, а такав је случај и са граматикализацијом приједлога, која подилази, и одвија се под утицајем одређених механизма и правила, и условљена је одређеним узроцима. По датим се примјерима може видјети како се одвијала та промјена, односно, граматикализација приједлога, у реченици, и којим механизмом је била условљена та промјена. На овај начин настао је велики број приједлога, који се користе и у модерном кинеском.

Литература

- Chao, Yuen Ren. 1968. *A grammar of spoken Chinese*. Berkeley: University of California Press.
- 陈昌来. 2002. 介词与介引功能. 第1版. 合肥: 安徽教育出版社.
- 陈承泽. 1922. 国语法草创. 北京: 商务印书馆.
- 程湘清. 1992. 宋元明汉语研究. 济南: 山东教育出版社.
- 冯春田. 2000. 近代汉语语法研究. 济南: 山东教育出版社.
- 胡壮麟. 2004. 认知隐喻学. 北京大学出版社.
- 蒋绍愚. 2005. 近代汉语研究概要. 北京: 北京大学出版社.
- 解惠全. 1987. 谈实词的虚化. 语言研究论丛. 第四辑. 南开大学出版社.
- 金昌吉. 1996. 汉语介词和介词短语. 北京: 南开大学出版社.
- 雷冬平. 2008. 近代汉语常用双音虚词演变研究及认知分析. 北京: 中国社会科学出版社.
- 黎锦熙. 1992. 新著国语文法. 北京: 商务印书馆.
- 刘丹青. 2003. 语序类型学与介词理论. 上海: 商务印书馆.
- 吕叔湘. 1983. 中国文法要略. 北京: 商务印书馆.
- 吕叔湘. 1999. 现代汉语八百词. 北京: 商务印书馆.
- 马贝加. 2002. 近代汉语介词. 第1版. 北京: 中华书局.
- 马建忠. 1983. 马氏文通. 北京: 商务印书馆.
- 石毓智. 2000. 语法的认知语义基础. 南昌: 江西教育出版社.
- 石毓智. 2001. 语法的形式和理据. 南昌: 江西教育出版社.
- 石毓智. 2006. 语法化的动因与机制. 北京: 北京大学出版社.
- 石毓智, 李讷. 2001. 汉语语法化的历程. 北京: 北京大学出版社.
- 王力. 1989. 汉语语法史. 北京: 商务印书馆.
- 吴福祥. 2006. 语法化与汉语历史语法研究. 合肥: 安徽教育出版社.
- 杨建国. 1993. 近代汉语引论. 合肥: 黄山书社.
- 杨树达. 1984. 高等国文法. 北京: 商务印书馆.
- 张旺熹. 2006. 汉语句法的认知结构研究. 北京: 北京大学出版社.
- 石毓智、李讷. 2001. 汉语语法化的历程——形态句法发展的动因和机制. 北京大学出版社. 第379页.
- 刘坚, 江蓝生, 白维国等. 1992. 近代汉语虚词研究. 北京: 语文出版社.
- 陈昌来. 2002. 汉语介词的发展历程和虚化机制. 柳州职业技术学院学报. 第3期.
- 李德鹏. 2008. 介词“关于”的形成. 邢台职业技术学院学报. 第6期.
- 刘贤. 1995. 等论秀发汉语词汇语法化的若干因素. 中国语文. 第3期.
- 邵宜. 2004. 近代汉语介词“望”的形成及与“往”之比较. 暨南大学学报. 第5期.
- 田春来. 2007. 也谈处所介词“著”的来源. 浙江师范大学学报. 年第4期.
- 吴金花. 2005. 处所介词“到”的产生. 福建师范大学学报. 第4期.

- 吴金花. 2006. 汉语介词词化动因考察. 福建师范大学学报. 第5期.
 吴金花. 2005. 汉语动词介词化动因考察. 福建师范大学学报. 第5期.
 许嘉璐. 1987. 论同步引申. 中国语文. 第1期.
 徐朝红, 胡, 世文. 2007. 介词“寻”的产生和发展. 湘潭师范学院学报. 第3期.
 于江. 1996. 虚词“与、及、并、和”的历史发展. 上海大学学报. 第1期.

Извори

- [明] 冯梦龙. 2009. 醒世恒言. 北京: 中华书局.
 [明] 凌梦初编著. 2009. 二刻拍案惊奇. 北京: 中华书局.
 [清] 西周生辑著, 李国庆校注. 2005. 醒世姻缘传. 北京: 中华书局.
 [明] 郭勋著, 赵景深, 杜浩铭校注. 1981. 英烈传. 上海: 上海古籍出版社.

Bojana Pavlović

TIME AS ONE DIMENSION AS THE INFLUENCE ON GRAMMATICALIZATION OF PREPOSITIONS IN PREMODERN CHINESE LANGUAGE

Summary: This paper was based on doctoral thesis of the author with the topic „Grammaticalization of Prepositions from period of Ming and Qing dynasties onward“. The paper explains and analyses time as one dimension as the influence on grammaticalization process from period of Ming and Qing dynasties, as well as in the modern Chinese language.